

ULTIMA CARTE

A trăi...!

O carte menită să se termine pe sine.

Leo Vance

Prolog

Cartea care vrea să se termine

Aceasta este o carte cu o singură ambiție: să se termine.

Nu să se termine la ultima pagină. Să se termine în tine.

Nu vrea să-ți îmbunătățească Viața. Nu-ți întinde un sens. Nu schimbă o credință cu una mai nouă. Cărțile fac asta de cinci mii de ani, iar capetele s-au făcut doar mai grele.

Cartea aceasta vrea să netezească lucrurile.

Un cap de om cară o încărcătură uriașă. Nume. Reguli. Morale. Zei. Trecuturi. Viitoruri. Idealuri. Frici. Definiții. Speranțe. Aproape nimic din toate acestea n-a fost ales. A fost încărcat înainte să fii destul de mare ca să vezi încărcarea.

Apoi ai petrecut ani numind încărcătura „eu”.

Marea dificultate omenească nu e învățarea. E dezvățarea.

Cartea aceasta nu e un manual de dezvățare. Un manual ar fi doar încă un lucru de cărat.

E un copac.

Un copac mare stând în vânt.

Vântul bate. Copacul nu se ceartă. Stă, iar în spatele lui lucrurile se așază.

Când vine ultima pagină, în tine ar trebui să fie mai puțin. Nu mai mult.

Dacă își face treaba, cartea nu va trebui ținută minte.

Poți chiar să te oprești din citit.

Acesta ar fi sfârșitul potrivit.

Cartea se termină. Totul devine Viață.

I

Capra spune: iarbă

Întreabă o capră ce este lumea.

Iarbă.

Asta e filozofia completă. Capra mănâncă. Apoi se odihnește. Nimic în capră nu așteaptă o explicație.

Capra nu întreabă dacă iarba are sens. Nu hotărăște dacă mâncatul e sacru. Nu are nevoie de o definiție a fericirii înainte să se întindă la soare.

Ea trăiește.

Sună simplu pentru că este simplu. Oamenii au făcut simplitatea suspectă.

Între noi și ceea ce se întâmplă am îndesat limbaj. Limbajul e util. Îi spune altuia unde e apa. Avertizează despre foc. Îi îngăduie unui copil să-și strige mama.

Apoi limbajul crește mai departe.

Cuvintele capătă istorii. Istoriile capătă reguli. Regulile devin instituții. Instituțiile devin culturi. Culturile devin identități. Identitățile devin lucruri pentru apărarea cărora oamenii mor.

Un sunet devine un zid. Zidul devine destul de real cât să ucizi pentru el.

Capra n-a ridicat niciodată zidul.

Limbajul nu are nimic în neregulă. Necazul începe când cuvântul e luat drept lucrul însuși.

Iarba e iarbă. Cuvântul iarbă nu hrănește pe nimeni.

Cuvântul Viață nu e Viața.

Cuvântul libertate nu e libertatea.

Cuvântul tăcere — ajungem și la el. E mai gol decât celelalte.

Iar cuvântul pur?

Cuvântul acela nu-l am.

Poate e una dintre cele mai curate propoziții pe care le poate rosti un om. Nu fiindcă limbajul a dat greș. Ci fiindcă uneori nu e nimic de pus acolo — iar un cap cinstit lasă locul gol.

Aici mai poate cădea un zid: „real” și „ireal”. Bobul, sau floarea care devine — care e mai real? Întrebarea e stricată. Numește un lucru real și tocmai ai inventat irealul. Natura n-a făcut niciodată despărțirea asta. A făcut-o o gură.

Înainte de cuvinte

Un copil sosește înaintea bibliotecii.

Înainte de religie. Înainte de morală. Înainte de naționalitate. Înainte de frumusețe. Înainte de succes și eșec. Înainte de povestea despre cine trebuie să devină.

Apoi încep cărțile.

Nu cărți de hârtie. Oamenii sunt cărți. Părinții sunt cărți. Profesorii, vecinii, ecranele, obiceiurile, pedepsele, răsplățile — toate sunt cărți. Copilul le citește fără să știe că cititul a început.

E un copil dinaintea limbajului mai aproape de adevăr? Firește. Nu dintr-o înțelepciune secretă — din rafturi goale.

Frica de moarte sosește la fel, devreme. Nu ca descoperire — ca atmosferă. Am văzut-o înainte de a împlini doi ani. Un chip se schimbă. O voce coboară. Un trup dispăre, iar adulții își joacă frica. Mai târziu, aceeași frică stă înăuntrul limbii însăși, în fiecare expresie pe care cultura a clădit-o în jurul morții.

Nu m-am născut temându-mă de moarte. Mi-a fost înmănată. Am văzut-o înmănată și altora — mereu înmănată, niciodată crescută.

Dumnezeu sosește la fel. Pentru mine, ideea de Dumnezeu a fost uriașă de la treisprezece la douăzeci și cinci de ani. Umplea orice încăpere în care intra.

Apoi au venit cărți de alt fel. Apoi privitul. Ani de privit cum Viața face ceea ce face.

Pe la patruzeci, totul a stat limpede.

Primul lucru în care am încetat conștient să cred a fost chiar podeaua: senzația că trăim la fundul lucrurilor. Nu trăim. Pământul e sub picioarele noastre, iar tot restul e sus. Deschis. Nimeni nu e stivuit deasupra noastră.

Gândirea moștenită funcționează exact ca acea presupunere. Devine invizibilă. Un om poate apăra o idee patruzeci de ani fără să observe că i-a fost pusă înăuntru înainte să poată termina o propoziție scurtă.

Nu e o acuzație împotriva părinților. Și ei au fost încărcați. Și ai lor la fel. Cultura se trece mai departe prin guri omenești.

Ceea ce strică copiii nu are nimic exotic. E cultura transmisă — învățată, apoi predată mai departe.
Am fost stricat la câțiva ani, ca toată lumea.

Într-o zi copilul crescut trece în revistă ce are în cap și spune: eu.

Cât din toate acestea e eu?

Marele inventar

Scoate cuvintele mari afară și privește-le unul câte unul. La lumina zilei. Nu ca să le ataci. Ca să le cântărești.

Dumnezeu. Cântărit deja, de istorie. Omenirea a venerat mii de zei, fiecare cu temple, ofrande și credincioși cu totul siguri. Certitudinea era totală; zeii au plecat oricum.

Viața de apoi, viața dinainte. Cele două lucruri mai nefolositoare pe care oamenii le socotesc împreună importante. Vreo sută de miliarde de oameni au trăit și au murit. Relatări confirmate întoarse: zero. Și totuși civilizații întregi își rânduiesc săptămânile în jurul lui după și al lui înainte, în timp ce mijlocul — singura parte care se întâmplă cu adevărat — așteaptă.

Iubirea. Iubirea e speranță. De ce să speri, când nu lipsește nimic?

Frumusețea. Inventată, firește. Uită-te cum o poartă culturile: una o joacă drept artă, alta o fabrică pe bandă. Dacă frumusețea ar fi un fapt, n-ar avea nevoie de fabrică.

Fericirea. Un scop inventat. Nimic pe câmp n-a alergat vreodată după ea și nimic pe câmp nu i-a simțit vreodată lipsa.

Libertatea. Iat-o pe cea ciudată. Cere senzația libertății — nu ideea, senzația — și nimic nu răspunde. Viața și trăitul n-au purtat niciodată cuvântul acesta. Libertatea e numele colectiv al unei lupte, așa cum setea există doar acolo unde apa e ținută departe. Oamenii spun că vor să fie liberi. N-am întâlnit mulți care și-o puteau permite. Retragera din libertate începe înainte ca un copil să poată rosti o propoziție întreagă.

Singurătatea și starea de a fi singur. Singurătatea e speranța care n-a găsit nimic. Starea de a fi singur e lupta cu acel simțământ. Amândouă locuiesc în cap. Niciuna nu locuiește pe câmp.

Tăcerea. Tăcerea nu există. Orice animal sună: ah când se întinde, mm la mâncare bună, of la spinare dureroasă. Pădurea noaptea e o orchestră. „Tăcerea” există doar înăuntrul limbii noastre — un cuvânt pentru ceva ce Natura n-a produs niciodată.

Sacrul. Există ceva sacru care să nu fie inventat? Nu. Nimic. În clipa în care răspunsul acela încetează să doară, greutatea pleacă de pe umeri.

Inventarul acesta nu e distrugere. Nimic real nu poate fi distrus prin faptul că e privit. Doar inventatul are nevoie de ocrotire față de lumina zilei.

Lucrul îndesat în gura ta

Suferința psihică se înfățișează drept necesară. Drept profunzime. Drept dovadă a unui suflet.

Întreabă ce apără de fapt.

Nimic. Nu apără nimic.

E ceva îndesat în gura ta în timp ce dormeai cu ea deschisă. Te-ai trezit mestecând și, fiindcă mestecatul era acolo dinaintea primei tale amintiri, l-ai numit tu însuși.

Umplutura are arome. Vinovăție. Rușine. Grija pentru după. Grija pentru înainte. Reluarea unor perioade trăite, încheiate de ani, care noaptea încă rulează.

Reluarea aceea e ultima strânsoare pe care n-am desfăcut-o cu totul — trecutul, rulându-și episoadele vechi. O spun ca să știi că pomul care scrie asta stă încă în vânt. Deosebirea e: eu știu că e o reluare. A ști că e o reluare înseamnă deja jumătate din scuipat.

Am întâlnit vreodată o ființă cu adevărat fără suferință psihică? Da. O turmă de oi — fiecare oaie din ea. Mănâncă. Apoi se odihnesc. Asta e toată biografia, și e o capodoperă.

Oaia nu e dovada că un om poate trăi așa. Oaia nu poate ridica încărcătura, deci nu o poate nici lăsa jos. E alt animal.

Ce dovedește oaia e mai mic și de-ajuns: mestecatul nu e în iarbă. A fost împachetat mai târziu.

Printre oameni — niciunul până acum. Inclusiv capul care scrie asta.

Primul ar putea fi cel care termină cartea aceasta.

Desfacerea

A face e ușor. Capetele sunt construite pentru a face. Dă-i unui cap o după-amiază liniștită și va face o credință, o grijă, un zeu, o ranchiună.

Boala n-a fost niciodată facerea.

Boala e neputința de a desface.

Am desfăcut moralele. Am desfăcut raiul. Am desfăcut iadul. Duse cu totul — nu revopsite, nu redenumite, nu înlocuite cu variante mai ușoare. Duse.

A durat vreo cincisprezece ani.

Cincisprezece ani, pentru lucruri instalate în câte cincisprezece minute. Țasta e cursul de schimb, și nimeni nu te avertizează. Instalarea e gratis. Îndepărtarea costă ani.

Așa că acest capitol nu promite nicio minune de weekend. Desfacerea e lentă cum e lentă digestia — tăcută, aproape nevăzută și încheiată abia când nu mai rămâne nimic de simțit.

De unde știi că ceva e cu adevărat desfăcut? Nu-ți mai apare în propoziții. Apoi nu-ți mai apare nici în pauze. Într-o zi observi că însuși cuvântul a devenit străin, ca numele unui coleg de la o școală care a ars.

Cuvintele mă părăsesc acum. Vocabularul îmi alunecă — cuvinte pe care oricum nu le-am atins cu adevărat. Nu alerg după ele. Plecarea lor e chitanța.

Iar gânditorii care au trecut pe aici mai devreme? Unul dintre ei a scris că ideea de Dumnezeu încetase să funcționeze și a plătit propoziția cu mintea lui. Nu-i datorez nimic personal. N-am gătit niciodată pe aceeași plită. N-a fost niciodată vorba să urmez omul. A fost vorba de direcție — iar direcția este: spre mai puțin.

Natura nu are nevoie de permisiunea noastră

Ce aş păstra din civilizaţie? Viaţa. Natura. Restul e negociabil.

Natura merge pe două verbe: a mânca, a se odihni. Tot restul e comentariu.

Am privit lucruri murind. Plante. Animale. Oameni. A privi asta e ca a lua prânzul. Propoziţia asta şochează doar un cap căruia i s-a predat moartea ca pe o catastrofă. Pe câmp, moartea e contabilitatea obişnuită a Vieţii — ca mersul, ca urinatul, ca respiratul. Iarba nu ţine ceremonie pentru bob.

Mi-e frică de moarte? Sigur că nu. Altfel de ce ar începe un om o carte numită Ultima carte?

Cum e să fii viu — în trup, nu în minte? Foame. Durere după prea multă şezut. Trupul raportează, fără filozofie ataşată.

Cea mai cinstită clipă pe care am trăit-o este aceasta. Acum. E singura clipă care a fost vreodată cinstită, fiindcă e singura care e vreodată aici.

Unde gândeşte un cap cel mai limpede? În natură. Oraşele gândesc în reclame.

Odată am sărit într-un cot de râu de munte pe jumătate îngheţat. Sensul s-a dizolvat cu totul — şi a fost măreţ. Frigul nu discută. Câteva secunde n-a fost în mine niciun vocabular, doar un trup arzând de viu. Aceea e starea de sub toate cuvintele. Nu s-a pierdut niciodată. Fusese doar acoperită cu hârtie.

Când traiul zilei e câştigat şi vine crudul — starea dinaintea limbajului — merg. Mersul nu pune întrebări.

Dicționarul

Dacă aş putea scoate un singur lucru din civilizație, n-ar fi o armă sau o mașină.

Ar fi cuvintele în plus.

Faceți lege: niciun dicționar mai gros de două sute de pagini.

Două sute de pagini cuprind apă, foc, pâine, mamă, durere, somn, ploaie, vino, du-te, da, nu — tot ce le trebuie la doi oameni ca să se țină în viață și la căldură. Tot ce trece de pagina două sute e podoabă, iar în podoabă se prăsește necazul. Nimeni n-a purtat vreodată un război pentru cuvântul pâine. Războaiele locuiesc în paginile groase de la sfârșit — în glorie, puritate, destin, onoare.

Un dicționar subțire le-ar înfometa.

Aceasta nu e ură față de limbă. E o dietă pentru ea. Limba a început ca unealtă și s-a umflat până a ajuns proprietar. O unealtă o iei și o lași. Un proprietar îți cere chirie pentru propriul tău cap.

Undeva în paginile acestea cuvintele au început deja să se subțieze. Bine. Cartea e un dicționar care se arde pe sine, pagină cu pagină, până ce ce rămâne e destul de scurt cât să trăiești după el:

Mănâncă. Odihnește-te. Mergi. Privește. Trăiește.

Doar trăiește

Care e cel mai curajos lucru pe care îl poate face o ființă omenească?

Nu cățărutul. Nu războiul. Nu scena.

Doar să trăiască.

Să trăiască fără după și fără înainte. Fără aplauzele raiului, fără biciul iadului. Fără un sens legat de spate ca o parașută care nu s-a deschis nici măcar o dată.

E cel mai curajos fiindcă totul e clădit împotriva lui. Școala, templul, piața, ecranul — toate merg pe amânarea ta. Au nevoie să trăiești pentru mai târziu. Singurul lucru pe care nu-l pot vinde e acum. Acum n-a lipsit niciodată.

Oile o fac fără aplauze. Mănâncă; se odihnesc. Oamenii stau în jurul pășunii cu carnețele, scriind teorii despre ce au oile.

Oile nu au nimic.

Asta au.

Și nu — cartea aceasta nu-ți cere să devii vită. Păstrează-ți mâinile, pâinea, oamenii, munca. Lasă doar încărcătura. Mâinile lucrează mai bine fără ea.

Ultima carte

Pentru cine e cartea aceasta? Pentru cititorul mediu instruit și mai sus. Nu-i poate ajuta pe cei care n-au intrat niciodată în bibliotecă — ai putea să le-o întinzi pe pâine ca pe o pastă de dimineață și tot n-ar intra. Trebuie să fi cărat cărți ca să simți plăcerea de a le lăsa jos.

E pentru mine? Nu. Scrierea ei n-a schimbat nimic în mine. Schimbarea a venit întâi; scrisul doar raportează. Nu mi-e teamă de nimic din ce spune. Nu mi-a mai rămas nimic pe care să-l poată amenința.

Cartea e copacul cel mare. Stă în vânt pentru ca, în spatele ei, lucrurile să se poată așeza. Liniștite. Așezate. Nemișcate.

Apoi vine ambiția ei adevărată, pe care nicio carte dinaintea ei n-a îndrăznit s-o țină: să fie ultima.

Ultimul lucru care ar trebui să ardă în cartea aceasta e cartea însăși. Când cititul s-a terminat, las-o să meargă pe drumul moralelor, al raiului și al iadului. Nu o cita. Nu o pune pe raft în capul tău. Nu întemeia nimic pe ea. O carte care cere să fie ținută minte a dat greș încă la propriul ei prim capitol.

Dacă, închizând-o, simți impulsul de a te opri din citit — orice, pentru totdeauna — nu lupta cu impulsul.

Impulsul acela e cartea la lucru.

Las-o jos în mijlocul propoziției, dacă în mijlocul propoziției te cheamă Viața. Capra nu termină paragrafele.

A trăi...!

Dumnezeu poate pleca. Moralele pot pleca. Frumusețea, libertatea, fericirea, puritatea, tăcerea, sensul — toate pot pleca.

Dicționarul se poate subția.

Trecutul poate rămâne unde s-a întâmplat. Prezentul nu are nevoie de permisiunea lui. Viitorul nu are nevoie să fie rezolvat înainte să sosească.

Un om poate înceta să caute. Să înceteze să devină. Să înceteze să citească.

Și pur și simplu să trăiască.

Nu ca filozofie. Nu ca scop. Nu ca izbândă.

Viața n-a avut niciodată nevoie de cuvântul Viață.

Așadar — închide cartea.

Privește. Mergi. Mănâncă. Respiră. Odihnește-te.

A trăi...!